

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Uchazeč: RNDr. Martin Hanus, Ph.D.

Habilitační práce: Mapa jako nástroj geografického vzdělávání

Oponent: doc. Mgr. Petr Knecht, Ph.D.

Pracoviště oponenta: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra geografie

Posuzovaná habilitační práce se zabývá využíváním map v geografickém vzdělávání. Práce je pojata systematicky a komplexně, neboť výzkum práce s mapou v oblasti vzdělávání dlouhodobě tvoří stěžejní část vědeckovýzkumné činnosti jejího autora. Habilitační práce je kolekcí 13 recenzovaných vědeckých publikací (celkový autorský podíl uchazeče přepočtený na celé texty má hodnotu 5,7) opatřenou více než 40stránkovým zastřešujícím komentářem. Není mi známa jiná domácí ani zahraniční práce, která by v takto vyčerpávající podobě pojednávala o didaktickém výzkumu v oblasti práce s mapou. Předkládaná habilitační práce je dle mého názoru etalonem pro budování uceleného, empiricky podloženého a do praxe aplikovaného poznání v oblasti oborových didaktik.

Aktuálnost problematiky obsahu habilitační práce

Autorovi habilitační práce se podařilo nalézt téma, jež je velmi aktuální v Česku i v zahraničí a současně má také praktickou relevanci, neboť mapové dovednosti jsou spjaty s geografickým vzděláváním prakticky na celém světě. Je s podivem, že se mapovými dovednostmi dosud zabývalo relativně nízké množství výzkumníků. Výzkumná skupina Martina Hanuse se v posledním desetiletí snaží systematicky zaplňovat globální mezery v poznání v oblasti práce s mapou v kontextu vzdělávání. Aktuálnost problematiky dokládá skutečnost, že Martin Hanus je dlouhodobě etablovaný a uznávaný v globální komunitě výzkumníků působících v oblasti geografického vzdělávání.

Přístup k řešení a použité vědecké metody

Autor se rozhodl pojmout habilitační práci komplexně. Texty v habilitační kolekci jsou teoreticko-metodologické (text č. 1, 6), přehledové (text č. 5, 7, 10), analyticko-empirické (text č. 2, 3, 4, 8, 9, 13) a syntetické s přesahy do aplikace v praxi nebo ve vzdělávání učitelů (text č. 11, 12). Rozsah práce je obdivuhodný, žádná z částí práce netrpí povrchním zpracováním, naopak je třeba ocenit hluboký vhled autora do jednotlivých dimenzí práce s mapou v oblasti vzdělávání.

Zejména v případě vlastního výzkumu autora oceňuji široký metodologický záběr a metodologickou kvalitu již realizovaných výzkumů. Indikátorem kvality je skutečnost, že habilitant pravidelně publikuje v prestižních zahraničních časopisech a získává prestižní grantové projekty. S tím je spojena péče recenzentů o správnost použitých metodologických postupů. Zvláště si cením publikací v časopisu *Journal of Geography*, neboť (navzdory názvu), se jedná o nejprestižnější časopis v oblasti geografického vzdělávání vydávaný *National Council for Geography Education* se sídlem v USA (v habilitačním portfoliu se jedná o texty č. 4 a 9). Autor je zkušený výzkumník a je možné ho považovat také za metodologa zejména v oblasti výzkumu mapových dovedností.

Význam a originalita dosažených výsledků z hlediska jejich vědeckého přínosu pro rozvoj vědního oboru

Uchazeč zpracoval velké vědecké dílo (opus magnum), které dlouho zůstane nepřekonáno. Autor systematizuje veškeré globální dosavadní poznání v oblasti práce s mapou v kontextu vzdělávání a tyto poznatky v habilitační práci komparuje, syntetizuje a interpretuje. Hlavní přínos vědeckovýzkumné činnosti M. Hanuse spočívá zejména v tom, že se svým týmem teoreticky i metodologicky rozpracoval a operacionalizoval mapové dovednosti (srov. s. 31 habilitační práce), a to v kontextu zamýšleného, realizovaného a dosaženého kurikula. Je obdivuhodné, že tým M. Hanuse se pohybuje ve všech úrovních vzdělávání – habilitační kolekce obsahuje výzkumy realizované v prostředí základní školy, střední školy i oblasti terciárního vzdělávání. Práce autora tak má významný a viditelný dopad na rozvoj a inovace v oblasti geografického vzdělávání v Česku i v zahraničí.

Osobně mě zaujala vyčerpávající a téměř dokonalá analýza faktorů, které ovlivňují práci s mapou v kontextu vzdělávání (texty č. 5, 7, 10). Jako klíčové pro rozvoj oboru hodnotím často citované schematické znázornění jednotlivých mapových dovedností vč. jejich vzájemného vztahu (text č. 9). Habilitační práce s oporou o empirické studie dokládá, že vzdělávání na všech úrovních je možné realizovat na vědeckovýzkumném základu, nikoli jen s oporou o intuici nebo zprostředkovanou zkušenost. Výzkumná zjištění M. Hanuse jsou natolik cenná a originální, že bezpochyby legitimizují ambici autora ucházet se o titul docenta v oboru Didaktika přírodovědných a environmentálních oborů.

Kromě deskripce výzkumných zjištění oceňuji, že se autor habilitační práce nebojí kriticky hodnotit stav výzkumu v oblasti geografického vzdělávání a pokouší se o obecnější teoretizaci svých výzkumných zjištění. Tady se ale obnažují i určité slabiny posuzované práce. Je to asi přirozené, neboť výzkumníci s úzkým vědeckým zaměřením mají tendenci neustále prohlubovat své vědění, a to často na úkor úsilí o tvorbu obecnějších teorií. Ačkoli se autor v habilitační práci pokouší o vymezení vztahu mezi mapovými dovednostmi a geografickým myšlením, resp. geografickou gramotností, je toto vymezení nepřesvědčivé. Na první pohled se může jednat o přirozený úběžník stavu, kdy mapa tak trošku evokuje geografii, a proto netřeba na úrovni teorie příliš diskutovat o využití mapy v geografickém vzdělávání. Vztah jednotlivých zmiňovaných kategorií (geografická gramotnost, geografické myšlení, mapové dovednosti) ale zůstává nejasný, ačkoli s těmito kategoriemi habilitant ve své práci na více místech operuje. Jakkoli autor práce tvrdí, že se spoluautorkou „rozpracoval teoretická východiska práce s mapou do podoby konkrétního návrhu využití mapy jako nástroje rozvoje geografického myšlení žáků“, ve schématu představeném na obr. 1 (s. 31 habilitační práce) nevidím geografické myšlení v celé komplexnosti.

Celkově vzato mám pocit, že když autor habilitační práce opouští oblast práce s mapou v kontextu vzdělávání, ocitá se často na tenkém ledě. Na s. 10 mne zaujalo, že autor s odkazem na Řezníčkovou kritizuje „absenci ucelené a komplexní strategie výzkumu geografického vzdělávání“ a dále pléduje za „vznik (a následné naplňování) národní koncepce výzkumu geografického vzdělávání“. Tento typ požadavků byl charakteristický pro stav, který panoval v oborových didaktikách v 90. letech 20. století, tedy v době, kdy didaktika geografie ještě nebyla dostatečně etablovaná v mezinárodních strukturách a globální komunitě výzkumníků. Vzhledem k tomu, že v oblasti geografického vzdělávání aktuálně existuje na mezinárodní úrovni větší počet koncepčních dokumentů v podobě chart, deklarací, cestovních map apod., osobně nepovažuji absenci „národní koncepce“ za natolik zásadní, aby to bránilo „přechodu didaktiky geografie jako vědního oboru do fáze zralé dospělosti“.

Uplatnitelnost výsledků v praxi

Oblast praktické uplatnitelnosti výzkumných zjištění je silnou stránkou autora práce. Nutno upozornit, že habilitant dosáhl četných a uznávaných aplikovaných výsledků, které nejsou součástí habilitačního portfolia. Práce M. Hanuse bezesporu přesahuje úzký okruh vědců pohybujících se v jeho bezprostředním okolí. To je chvályhodné, neboť ryze akademické ambice a hodnoty dnes již nejsou jedinou oceňovanou a požadovanou kompetencí vysokoškolských docentů (a profesorů). V dlouhodobé práci uchazeče hluboce oceňuji důraz na popularizaci výsledků výzkumu a praktickou aplikaci. M. Hanus se zasloužil o to, aby tematika výzkumu práce s mapou v oblasti vzdělávání byla více viditelná ve veřejném prostoru a využitelná pro tvorbu vzdělávacích politik.

Formální úprava a jazyková úroveň

Jazyk a stylistika habilitační práce jsou na vysoké úrovni. To je třeba ocenit, neboť v poslední době obecně pozorují sestupnou tendenci v jazykové úrovni mnou posuzovaných rukopisů a kvalifikačních prací. O to více si vážím toho, že autor předložil jazykově téměř bezchybný rukopis.

Originalita habilitační práce

Práce byla zkontrolována v systému Turnitin. Mimoto jsem práci zkontroloval také antiplagiátorským systémem Masarykovy univerzity. Spolu s pečlivým pročtením habilitační práce ze strany mé osoby, vč. jednotlivých rukopisů tvořících habilitační portfolio, je možné konstatovat, že práce neobsahuje známky plagiátorství.

Dotazy a připomínky oponenta k habilitační práci:

1. Prosím autora práce, aby schematicky a s oporou o přehlednou infografiku jasně vymezil vztah mezi geografickou gramotností, geografickým myšlením a mapovými dovednostmi. Prosím o jasnou konkretizaci toho, jak může mapa sloužit jako nástroj geografického myšlení, a to na úrovni teorie. Co konkrétně práce s mapou rozvíjí v oblasti geografického myšlení? Jaké jeho komponenty? A jaké pro to existují důkazy? Lze geografické myšlení (alespoň částečně) rozvíjet i bez mapy?
2. Prosím autora práce, aby schematicky a s oporou o přehlednou infografiku představil vlastní návrh „národní koncepce výzkumu geografického vzdělávání“ (srov. s. 10 habilitační práce) a navrhl implementační plán této své koncepce.
3. Prosím autora práce, aby stručně a schematicky představil odpovědi na obě předchozí otázky vygenerované s využitím umělé inteligence (např. ChatGPT) a aby tyto odpovědi kriticky zhodnotil. Jaký má habilitant názor na aktuální podobu habilitačního řízení? Nejsou písemné otázky oponentů kvalifikačních prací v době rozvinutých jazykových modelů fungujících na bázi umělé inteligence překonané?

Habilitační práce **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v didaktice přírodovědných a environmentálních oborů.

V Brně 27. 12. 2023

Petr Knecht